

Robin Hawdon
Přežijí jen nejsilnější

*Darwinovy nezveřejněné myšlenky
v tajemném detektivním románu*

Přežijí jen nejsilnější

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

x·y·z

NAKLADATELSTVÍ

Robin Hawdon

Přežijí jen nejsilnější – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA a.s.**

Robin Hawdon
Přežijí jen nejsilnější

Darwinovy nezveřejněné myšlenky
v tajemném detektivním románu

Robin Hawdon

**PŘEŽIJÍ
JEN
NEJSILNĚJŠÍ**

Přeložila Anežka Sobotková

Copyright © Robin Hawdon, 2017
Translation © Anežka Sobotková, 2018
© NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2018

ISBN tištěné verze 978-80-7505-962-8
ISBN e-knihy 978-80-7597-002-2 (1. zveřejnění, 2018)

Při rešerších pro tuto knihu jsem se opíral o mnoho zdrojů, pochopitelně včetně textů Charlese Darwina. Měl bych však obzvlášť vyzdvihnout vynikající životopis Emmy Darwinové od Edny Healeyové, který celý projekt zčásti inspiroval.

Cenné informace o Klausu Fuchsovi jsem taktéž získal z rozličných zdrojů, mimo jiné z životopisů od Roberta Chadwella Williamse a Russella Aiutoa.

Některé z citací z Darwina jsem v zájmu srozumitelnosti a stručnosti mírně pozměnil.

R. H.

PROLOG

Jeho snům překvapivě dominoval ten pach. Chorobně nasládlý odér rozkládajícího se masa. Pak přicházely obrazy údů – údů v mládí tak hladkých a dokonale zformovaných, že by je mohl črtnat celý den, kdyby byl umělcem – nyní posetých hnisajícími rány. A samozřejmě vlasy, které každé ráno sbíral z polštáře po hrstech – šedé, prořídle, křehké. Kdysi do jejich hnědé záplavy bořival obličej, jako by se jimi chtěl zadusit. A nakonec oči. Oči, v nichž se dřív zračila rozvernost i pochopení, které teď byly tak vybledlé a plné bolesti.

Pokaždé to probíhalo stejně. Každý sen byl panický kvap nekonečnými chodbami, najít správnou místnost a zakrýt ty hrozné rány obvazy, které nikdy nestačily, zavést nitrožilní infúzi, která, jak se zdálo, nijak nezmírňovala bolest, vyznat se v blikajících kontrolkách, které signalizovaly neustálý krizový stav.

Měl ty sny každou noc. Smířil se s tím, že před nimi není jak utéct. Bůh mu jejich prostřednictvím cosi sděloval. Připomínal mu, že ji zradil. Dopustil, aby mu vyklouzla z náruče, poslal ji na cestu bez jediné odpovědi na její otázky, neupokojil pochyby, nedokázal cele opřít se na její jedinečnou lásku. Šeredně ji zradil a bůh ho bude navěky trestat.

Až na to, že žádný Bůh samozřejmě neexistuje. Jak by mohl. Ona toho byla živým i mrtvým důkazem.

KAPITOLA PRVNÍ

Leden 1951, věznice Wakefield

Sedím zde už téměř hodinu, zírám na tmavou, kamennou zeď před sebou a stále mě ještě nenapadá, jak započít toto pojednání, memoár, kroniku – říkejme tomu jakkoli. Tolik by mělo být sděleno a vše je tak spleť. Co se mi stalo, mě naplňuje vztekem, musím ho však držet na uzdě, abych mohl racionálně vysvětlit své záměry.

Toto místo bude mým domovem po většinu následujících čtrnácti let. Dlouhá doba. Dlouhá etapa v životě kohokoli, nemluvě o etapách strávených ve vězení. Není mi jasné, jak dospěli k tak vysokému trestu. I číslo se zdá podivné, než člověku dojde, že se jedná přesně o pětinu člověku vyměřených sedmdesáti let. Ano, dvacet procent života člověka jako trest za zradu zvolené země – pravděpodobně je to rozumná rovnice, ačkoli i tak poměrně nahodilá. Pochopitelně je lepší než vidina popravy, kterou jsem popravdě očekával. Měl bych snad být vděčný mírnému britskému soudnímu systému, že nade mnou nevynesl tvrdší z rozsudků. Když však zde ve svém klaustrofobním prostoru přemítám o takové věčnosti, občas si pomyslím, že poprava mohla představovat mírnější alternativu. Ach bože, taková sebelítost je k smíchu!

Tento text jsem začal psát třetí týden svého pobytu ve Wakefieldu. Naznal jsem, že chci-li si zachovat přičetnost, musím si vy-

tvořit přísnou rutinu mentální činnosti. Mám samozřejmě svou matematiku, nevyčerpatelný zdroj výzev a uchvácení myslí, ale potřebuji i něco dalšího, něco, co by nahradilo intenzivní rutinu výzkumu a pokusů, debat a argumentace, která tvořila jádro každodenní existence po většinu mého života až do této doby. Řešením je tato kronika. A možná se mi při psaní podaří vyvrátit některé pomluvy, kterými mě očernili, a dokázat nesprávnost tvrdších obvinění. Není vyloučené, že se mi to vymstí, v neposlední řadě ze strany mých někdejších ruských zaměstnavatelů (nikdy mi nic neplatili, ale nevím, jak jinak je nazvat), má čest mě nicméně zavazuje k tomu, abych se pokusil vše vysvětlit. Svět má právo znát mé důvody. Proč si však představuji, že si o nich svět někdy přečte, nevím.

Mám povolené návštěvy, ale nejsem si jist, kolik z mých bývalých spolupracovníků se sem uvolí přijít, neboť se zdá, že jsem se vědeckému bratrstvu stal trnem v oku. To mě na celé záležitosti trápí nejvíce. Postupem času mi většina vědeckých kolegů přirostla k srdci, ačkoli jsem to kvůli povaze své i povaze okolností nebyl schopen dát účinně najevo. Ale bylo by příliš naivní předpokládat, že na mou situaci zareagují odlišně. Byli si tak jisti svou loajalitou a příslušností. Bylo jim přece jasné, o co v tom velkém boji vlastně běží. Jen málokdo z nich ve skutečnosti viděl stejné příšernosti jako já. Neměli důvod svádět titánský etický boj s vlastním svědomím.

Prostou skutečností zůstává, že jsem se ocitl v jedinečné pozici, která poskytovala přístup, možná i lepší, než měl kdokoli jiný, k oněm nezměrným a zásadním záležitostem, které se nyní v dozvuku hrozivé války válí všem na očích. Je to jistě troufalé tvrzení, ale konec konců jen málo lidí mělo lepší kvalifikaci. Možná nemám pověst Einsteina ani Nielse Bohra, ale málokdo dostal do vínku takové intelektuální a analytické schopnosti, jakými vládnu já. A málokomu se naskytla příležitost sledovat strategie soupeřících národů z takové vyvýšené, zasvěcené pozice. V tomto ohledu jsem byl ve výhodě.

I přesto, že jsem proti mně vznesená obvinění přijal, na svůj třídní soudní proces stále vzpomínám pln rozhořčení. Aniž bych jakkoli popíral kvality soudce Goddarda, Jeho ctihodnost proti mně byla hned od počátku zjevně zaujatá. Jak to shrnul na závěr? Že jsem „zradil pohostinnost a ochranu, která mi byla nabídnuta, proradností nejhrubšího zrna“. Že jsem „způsobil nevyčíslitelné škody jak této zemi, tak Spojeným státům, a to výhradně za účelem prosazování vlastního politického přesvědčení“. Tyto nepřiměřené formulace jen dokazují, že vůbec netušil, jaké byly mé skutečné motivy. Ani vzdáleně nepochopil, o co mi šlo. Rozhodně jsem neměl v úmyslu kohokoli zrazovat, ani působit škody jakékoli zemi, snad s dočasnou výjimkou země, v níž jsem se narodil. Nikoli. Sám bych svůj záměr popsal jako snahu o záchranu lidstva. Možná to zní poněkud pompézně, ale myslím to upřímně. A ve světle následných událostí se to možná jeví jako pošetilost, ale za tehdejších katastrofických okolností nešlo o tak nerozumnou myšlenku. Nelze mě vinit z ničeho většího než z chyby v politickém kalkulu a to takové, kterou v příslušné době nikdo nemohl předvídat. Soudce označil můj zločin za „jen nepatrně se odlišující od vlastizrady“, to však považuji za hrubou dezinterpretaci. Nečiním si nárok na uznání nevinným, ale domnívám se, že můj pocit hluboké křivdy je oprávněný. Otázkou zůstává, zda se mi podaří tuto křivdu dokázat zbytku světa.

Dobrá. Začal jsem. Nebylo to tak náročné, jak jsem si namlouval. Psaní je bez pochyby terapií. Už nyní pociťuji větší optimismus.

KAPITOLA DRUHÁ

Lamarck byl prvním, jehož závěry o tomto předmětu vzbudily mnoho pozornosti. Zastává názor, že všechny druhy včetně člověka vznikly z jiných druhů. Byl první, kdo se velice zasloužil o probuzení zájmu o pravděpodobnost toho, že všechny změny v ústrojném světě a právě tak i ve světě neústrojném jsou výsledkem zákona a ne zázračného zásahu.

Historický nástin novějšího vývoje názorů na vznik druhů

Asi v osm hodin ráno zazvonil telefon. Nešlo o žádný dramatický hovor. V té době mu nepřikládal zvláštní význam. Jak se ale ukázalo, ten telefonát změnil směr, kterým se ubíral jeho život. Nejdříve jen mírně, později zásadně.

A řekněme si upřímně, že směr, kterým se ubíral jeho život, změnit potřeboval. Jeho život mířil do háje.

Začínal nový pracovní týden. Jako vždycky si v posteli poslechl přehled zpráv v sedm hodin a předpověď počasí, které přese svou předvídatelnou pochmurnost obvykle dokázaly rozptýlit jeho ještě pochmurnější splín, jaký se ho hned po probuzení zmocňoval. Vstal, vyčistil si zuby, vzal si na sebe spodní prádlo a pustil se do ranní rozcvičky. Jako vždycky mluvil sám se sebou: „Nádech, výdech... Já zvednu se a půjdu, půjdu hned k Innisfree...“ Ne, to by nebylo přesné. Mluvil se svou ženou Alice, ale vzhledem k tomu, že byla poslední tři roky po smrti, by si nezaujatý pozorovatel mohl

myslet, že mluví sám se sebou. „Nádech, výdech, nádech, výdech... *abych byl sám jen s úlem, políčkem fazolí...*“ Trochu funěl, dělal totiž dřepy u otevřeného okna a zákonitá kocovina z předešlého večera se ho nemínila hned tak pustit. V kolenech mu mírně praskalo, ale svých pětadvacet zvládal s přehledem. „Jeden, dva, tři, čtyři... a se *včelím rojem bzučavým*.“ Díval se na šedivou oblohu a nesourodé střechy čtvrti Primrose Hill za oknem a jako vždy doufal, že se sousedé odnaproti tajně nebaví na jeho účet. Byl si vědom skutečnosti, že ho má celá ulice za komickou postavičku. „Řekni, včelí roj bzučavý bychom si celkem nechali líbit, no ne? Stačilo by mít jeden druhého a políčko fazolí a ,z haluzí a hlíny chýši.“

Změna z dřepů na poloviční kliky na parapetu. „Nahoru, dolů, nahoru, dolů...“ Sousedí se zaručeně váleli smíchy po zemi. „Nepředpokládám, že by ten roj byl vždycky tak bzučavý. Počítám, že v Innisfree často bývá prachmizerné počasí. Ale stejně je to svůdný obraz, že? Báseň skutečného básníka, uvědomím si pokaždé.“

Alice neodpovídala, ale on věděl, co by řekla, a to vcelku stačilo. „Ano, drahý, velice poetické, ale zaprvé bys do čtyřiašesti hodin zešílel nudou a zadruhé nevím, jak bych to v chýši z haluzí a hlíny řešila s praním.“ Usmál se sám pro sebe. Ženy přemýšlí prakticky, na to se člověk může spolehnout. Jako obvykle ale měla pravdu. Provozní stránky života by ležely ladem, kdyby se o ně ženy nestaraly. Svět by se zastavil. Tak jak se to téměř stalo s jeho životem, když z něj zmizela, a nemohla už zkontrolovat, zda jsou všechny strojky natočené a všechno šlape, jak má. Na oko udržoval věci v chodu. Měnil povlečení, vysával wilton a žehlil košile, jak by to dělala ona. A jen taktak udržoval v chodu své knihkupectví – ojedinelou oázu erudice v srdci zběsilého Londýna. Musel si ale přiznat, že je to prázdná přetvářka. Povlečení bylo vetché, po okrajích koberce se hromadil prach, a dokonce i knihkupectví čelilo vážným problémům. A bez něj by byl úplně ztracený. Vznášel by se v einsteinovské prázdnotě. Nasávala by ho Hawkingova černá díra. Propadal by se do lorenzovského chaosu.

Maurice a věda byli staří známí. Vědecká literatura byla jednou z jeho specializací.

Zrovna v tom okamžiku ho z přemítání vytrhl telefon. Přerušil své úsilí a krátce se na něj zamračil. Nebyl zvyklý, aby mu někdo v tuto ranní hodinu volal domů. Podíval se na hodinky a zabručel si pod vousy: „Jestli je to nějaký blbý reklamní telefonát, tak...“. Nechal výhrůžku nedokončenou a přesunul se k aparátu. Byl to takový ten staromódní typ, sluchátko ještě ukotvené ke stojanu kabelem. Takové se dnes už moc nevidí. Vedle telefonu ležely jeho brýle, které si nasadil, než zvedl sluchátko, přestože by nedokázal vysvětlit proč. Ohlásil se mírně zadýchaně. „Haló?“

„Maurice Aldridge?“ Hluboký hlas vyslovoval precizně s mírně protahovaným bostonským přízvukem, se kterým vzdělaní Američané buď vyrostou, nebo se ho naučí.

„Ano, to jsem já.“

„Ten vyhlášený obchodník se starými knihami?“

„Vyhlášený stěží, ale jsem knihkupec, to ano.“

„Jmenuji se Donald Easterby.“ Hlas se krátce odmlčel, jako by ho zajímalo, jestli to jméno vzbudí nějakou reakci. „Jak jste si pravděpodobně domyslel, jsem ze Států.“

„Ehm... kde jste našel mé soukromé číslo?“

„Odpusťte mi. Vysvětlím vám to. Mám i vaše pracovní číslo, ale chtěl jsem vás zastihnout hned zrána. Doufám, že nevolám příliš brzy, nebo že jsem vás snad nevyrušil od anglické snídaně.“

Maurice se cítil lehce popuzený. Ano, tenhle pán ho zdržoval od snídaně a ano, pochopitelně anglické. Co čekal – čínské hůlky? „Jak vám mohu být nápomocen, pane Easterby?“

„No... možná nijak, možná velmi.“

Maurice si otřel mírně opocené čelo, povytáhl si spodky a čekal, až se ten druhý dostane k jádru věci.

„Hledám specializovaného knihkupce. Zajímají mě především původní vydání vědeckých knih a článků. Myslím, že to je váš obor.“

„Jeden z nich, určitě.“

„V tom případě byste mohl vědět, kdo byl Klaus Fuchs.“

Maurice se zamračil, jak se snažil pátrat v paměti. Musel sáhnout trochu do hloubky. „Fuchs? Myslíte toho špiona? Toho, ehm... jaderného vědce?“

„Správně. A určitě budete také vědět, kdo byla Emma Darwinová.“

Maurice podrážděně zamrkal. Připadal si jako při vědomostní soutěži. „Manželka...?“

„Charlese Darwina, ano.“

„Obávám se, že...“

„Sama o sobě výjimečná žena.“

„Ani o jednom z nich toho příliš nevím. Jak spolu souvisí?“

Důvěrnost v hlase zesílila. „Ano, to je otázka. Ale spojitost tu je. Poměrně mlhavá, ale nesmírně důležitá, prozatím se do ní nebudu pouštět. Postačí, když řeknu, že oba byli pozoruhodnými lidmi.“

„Ano, já, ehm...“

„Co kdybych vám řekl, že mám důvod se domnívat, že si oba vedli deník? Stylem i účelem značně odlišné, ale oba stejně osobní a také utajované. Fuchs napsal ten svůj v padesátých letech, když byl v této zemi vězněn. Deník Emmy Darwinové vznikl jako tajný komentář k jejímu životu s Charlesem.“ Maurice opět mlčel.

„Haló? Překvapilo vás to?“

„Ne úplně.“

„Tak vy už jste o nich slyšel?“

„Myslím, že jsem v průběhu let zaslechl nějaké zkačky o Emmě Darwinové. O Fuchsovi ne.“

Mužův hlas zněl najednou dychtivě. „Opravdu? Vy jste věděl o Emmě Darwinové?“

Ach bože – že by to byl takový ten otravný fanatický typ? „Tedy, nic konkrétního. Knižním světem takové zvěsti kolují neustále.“

„Ale nikdy jste je neověřoval?“

Mauricovi se nedařilo ovládat netrpělivost v hlase. Začínal nabírat skluz. „Já nemám čas ověřovat každý dohad o kdejakém článku nebo spisku, na který narazím, pane Easterby.“

„Ano, ano, to si uvědomuji.“ Nasadil smířlivý tón. „Nesmírně mě ale zaujalo, že jste nebyl úplně překvapený.“ Hlas se změnil. „Kdyby taková věc vyplula na světlo, šlo by samozřejmě o jeden z nejdůležitějších literárních objevů všech dob.“

Maurice se zamračil. Tohle bylo určitě poněkud nadsazené. „Opravdu?“ utrousil.

„Jistě. Vysvětlím vám to. Podívejte, nemůžu o tom teď víc mluvit, ale Maurici – smím vám tak říkat? –, vás by takové kousky nezajímaly?“

„No, pochopitelně, jenže...“

„Musím teď běžet. Ale neměl byste náhodou dnes čas na oběd?“

„Dnes?“

„Je to narychlo, chápu. Jsem ale v Londýně jen na otočku. Za dva dny odjízďím do Francie, takže nemám času nazbyt. Rád bych vám udělal návrh.“

Mauricovi šla hlava kolem. Myslel si, že přes oběd se nic dít nebude. „Tak... ehm... tak ano, asi bych mohl...“

„Jsem ubytovaný v Ritzu. Nijak rafinované, vím, ale vyhovuje mi to. Řekněme v půl jedné v hlavní restauraci? Když to zvládneme brzy, vyhneme se návalu. Zamluvím stůl a samozřejmě vás zvu.“

„To je od vás velmi milé. Ale, ehm...“

„Nebudete toho litovat, Maurici. Třeba pro vás ta schůzka bude užitečná. Smím-li trochu spekulovat, jde možná o ten druh setkání, který pro vás právě teď může být cenný.“

Maurice nic neřekl, umlčen troufalostí či snad prozíravostí toho výroku.

„Jednoduše se po mně ptejte na recepci. Donald Easterby. Těším se, až vás poznám.“

Zavěsil a Maurice zůstal stát u telefonu v trenýrkách, brýlích a stavu rozčarování. Zavrtěl hlavou. Kdo byl ten muž? Jak mohl předpokládat, že tak dobře chápe Mauricovu situaci? Maurice byl nesmírně uzavřený člověk a představa, že někdo cizí domněle disponuje důvěrnými informacemi o něm, ho děsila.

Vypustil zbytek cvičení a šel se do koupelny oholit. Jak si štět-kou nanášel pěnu na tvář (holil se stále namokro – elektrické strojky se mu přičily), přemítal o rozhovoru. Byl zvyklý, že se mu zčistajasna ozve někdo, kdo se pídí po vzácných publikacích nebo je nabízí k prodeji. Na tomto muži ale bylo něco neobyčejného. Nejen na něm samém a jeho zdánlivě jasnovideckých schopnos-tech, ale i na jeho záměrech a předmětech zájmu. Nezněl jako běžný obchodník s knihami (ubytovaný v Ritzu!), historické osobnosti, které zmínil, nešly Mauricovi dohromady a popis materiálu mu přišel vágní. Osobní deníky většinou podle jeho zkušenosti představovaly jablko sváru. Nejen ve věci původu a vlastnictví, ale i kvůli důvěryhodnosti obsahu.

Jak se holil, dál mluvil na Alice v zrcadle a uvažoval o rozhovo-ru. Pro jednu si nedokázal představit žádnou její odpověď, která by do věci vnesla světlo. S ještě větší péčí než obvykle si oblékl čistou košili, proužkovanou kravatu, svůj sváteční tvídový oblek (nejlepší pokus o oděv vhodný do Ritzu, kterého byl se svým šat-níkem schopen) a klasické hnědé kožené polobotky, které pořídil ve výprodeji na Jermyn Street. Pak si s pedantskou pečlivostí vy-leštil brýle papírovým kapesníkem a přešel do obývacího pokoje se zaoblenou stěnou, aby si snědl snídani. Další tradice z dob jeho manželství, držel se jí zuby nehty a odolával pokušení rychle něco zakousnout v kuchyňském koutu. *„Život starého mládence je vy-braná snídane, nezáživný oběd a bídná večeře.“* Maurice měl citát pro každou příležitost.

Zkontroloval hladinu v láhvi whisky, která zůstala od vče-rejšího večera stát na stole, zamumlal marnou sebekárnou po-známku a uklidil láhev do skříňky na alkohol, až pak si přichystal

jídlo a posadil se k němu. Jeho velmi britská snídaně se skládala z pomeranče rozkrojeného na čtvrtiny, misky cereálních lupínků a müsli, krajíčku celozrnného toustu s kvalitním, hustým pomerančovým džemem (zásoba Alicina domácího džemu mu došla už dávno – další chybějící maličkost z tolika, která mu ji připomínala) a konvičky čaje – výběrový sypaný Ceylon s půllžičkou Earl Greye, aby čaj získal jemnou příchuť. Jak upíjel čaj z porcelánového šálku značky Wedgwood, dál hloubal nad smyslem onoho prapodivného telefonátu a pohled mu nevyhnutelně doputoval k mahagonovým policím, které zabíraly celou délku pokoje. Řady a řady knih vázaných v kůži a látkách a vyrovnaných až ke stropu. Jeho soukromá sbírka. Cenná vydání, která objevil v průběhu let – převážně poezie, od Keatse po Kiplinga, od Browningové po Betjemana – a která přestěhoval z knihkupectví k sobě domů, protože pro něj měla zvláštní kouzlo. „*O lidstvu se nejlépe poučíme z knih.*“ Alice si stěžovala, že zabírají příliš místa, ochuzují je o potřebný příjem a tak dále, ale on na nich vždy lpěl. Byly to děti, které nikdy neměl. Nedokázal se přimět k tomu, aby je nabídl k prodeji.

Až do teď. Brzy možná nebude mít na výběr.

Vybavily se mu útržky telefonátu: „... oba byli pozoruhodnými lidmi... že si oba vedli deník... oba stejně osobní a také utajované... jeden z nejdůležitějších literárních objevů všech dob...“ Zamračil se a znovu si bezmyšlenkovitě vyčistil brýle ubrouskem. Byla tato snaha o navázání kontaktu nepřímou nabídkou prodeje zmíněných děl? Jednal tenhle Amík z pozice něčího agenta? Byl něčemu konkrétnímu na stopě? Připravoval si půdu pro nějaký důmyslný podvod? Se všemi variantami se Maurice už dříve setkal, ale v tomto případě to neměl podle čeho posoudit. Kdyby však onen muž nebyl žádný spekulant, jím zmíněné předměty by Maurice určitě zajímaly. To by bylo něco jiného než obvyklé zaprášené bichle nebo obskurní rukopisy. Maurice pocítil trochu více zápalu. Oběd v Ritzu s evidentně bohatým americkým snílkem a bibliofilem přinejmenším oživil jeho pracovní den.

Zapnul rádio, aby si poslechl zbytek ranních zpráv. Trefil se zrovna do vstupu o dalším zcestném raketovém útoku na Blízkém Východě, při kterém zemřel velký počet civilistů včetně několika školáků. Následoval duchovně laděný pořad, ve kterém se nějaký prelát, který to myslel dobře, zamotal do intelektuálních smyček, jak se pokoušel vysvětlit boží úlohu v tom zvěrstvu. Maurice chvíli poslouchal, povzdechl si, podrážděně zavrtěl hlavou a zase rádio vypnul. Další z důsledků jeho situace – soustředění se na všechno negativní ve vnějším světě. Když Alice žila a byla zdravá, dokázali ti dva na základě nevyřčené dohody zapuzovat méně přitažlivé aspekty současného života, nebo je přinejmenším ignorovat. Ale teď, když byl sám, jako by se znovu vynořovaly, obklopovaly ho a řítily se na něj jako tsunami špatných znamení. Kamkoli se obrátil, k živým médiím, k novinám, k hovoru svých známých, dostal jen drtivou palbu informací či dezinformací o všem, co je na světě špatně, od válek a terorismu po přírodní katastrofy a politické čachry, případně na méně závažné úrovni, od problémů domácího a místního života po nekonečnou posedlost skandály celebrit a finančními krizemi. Většinou společnost takové jevy zjevně fascinovaly a Maurice předpokládal, že zoufalství, do kterého uvrhují jeho, z něj činí buď světa neznalého samotáře, nebo, a to s větší pravděpodobností, protivného chlápka ve středních letech. A nejspíš od obojího trochu, poněvadž svého dříve celkem početného a rozmanitého okruhu přátel se nyní převážně stranil (většině z nich to došlo a zlomili nad ním hůl) a poněvadž ho při nešťastných příležitostech přepadaly náhlé záchvaty nevrlosti – utrhoval se na pokladní v supermarketu, na nekonfliktního zaměstnance v bance, na nerozhodného zákazníka v knihkupectví, a dokonce, buď mu nebe milostivo, i na svůj vlastní obličej s polorozlepenýma očima ráno v zrcadle. Poté se obvykle kál (následkem čehož působil jako o to větší blázen), ale ani s tím toho zjevně nemohl moc dělat.

Ne, Alicina pomalá smrt na hrozivou R, ty čtyři příšerné roky, kdy nemoc střídavě ustupovala a znovu propukala, navždy zate-

nily jeho do té doby veskrze optimistický náhled na život a přinutily ho pochybovat o nejnějnějších principech svého vlastního uvažování a bytosti. To a sedmý červenec – londýnské bombové útoky. Došlo k nim velmi brzy poté, co se dozvěděla diagnózu, a protože i ony se ho fyzicky dotkly, jako by ho utvrdily v jeho cynismu. „*Zlo je snadné a má nekonečně mnoho podob.*“

Putoval zrakem po širokém obývacím pokoji, který zabíral první patro viktoriánského řadového domu. Od doby, co ho opustila, nic nezměnil. Vše neslo její otisk. Zařízení, fotografie, dekorativní předměty, obrazy, dokonce i vůně pokoje, jak si rozněžněle představoval. Stočil zrak zpátky k policím, které dominovaly místnosti. Kniha. K nim se obracel v nesnázích. Řady staříčkových, prohýbajících se polic s nedocenitelným nákladem osahaného, zažloutlého pergamentu a kůže tady i v obchodě – to byli jeho společníci v neštěstí. Obsahovaly ohromnou sbírku lidského vědění a moudrosti, která vyvracela všechny jeho pesimistické závěry. Byla to díla a myšlenky rozvážných myslí, záznam intelektuální snahy jednotlivců, která posunula civilizaci vpřed a přivedla svět do jeho současného úžasného, příšerného, velkolepého, anarchického a naprosto nepředvídatelného stavu. Lorenzovský chaos.

„*Tam najdu trochu míru,*“ šeptal si. „*Kane mír po kapkách, při cvrčícím zpěvu kane závojem jitra lék...*“ Ano, Yeatsova vize úniku se někdy jevila velmi přitažlivě. V Innisfree přinejmenším neměli teroristy s bombami. Možná ani rakovinu.

Maurice odložil šálek s čajem, minul okraj podšálku a nabryndal na ubrus. Neslyšně zaklel a utřel čaj ubrouskem. Jeho opravdovým problémem bylo, že knihám teď hrozilo nebezpečí. „Co mám dělat, Alice? Co mám udělat s knihkupectvím?“ mumlal směrem k čajové skvrně. Kdyby manželka žila, určitě by měla nějaký návrh, ale tentokrát odpověď nepřicházela. Jeho účetní ho už dva roky upozorňoval, že jeho kdysi relativně prosperující podnik již nevydělává, a on byl stále více nucený si přiznat, že vzestup internetového obchodu a vliv dalších zábavních médií na jeho podni-

kání vážně doléhají. Alice by bylo jasné, že si nedokázal představit život, který by nezahrnoval buď ji, nebo knihy. Jak by bez nich přežil? Jak by vyplnil dny nebýt cesty autobusem (metru se vyhýbal, jak to jen šlo, vždycky mu způsobovalo mírnou klaustrofobii) přes několik z pěknějších částí Londýna do zatuchlých prostor v srdci hlavního města? Bez setkávání s posledními přežívajícími příslušníky kultivované společnosti, kteří u něj hledali podobný únik a poučení? Co by jen dělal? Chodil na nekonečné procházky po Hampstead Heath? Dal by se na křížovky, golf, bridž? Ne, takový život si raději nepředstavovat.

Zapudil ty myšlenky z hlavy a stočil pozornost k dopoledním schůzkám. Očekával návštěvu jednoho z profesionálních dražitelů, s nímž spolupracoval a který obvykle měl co nabídnout, počítal, že od starého kolegy knihkupce získá vzácné Blackwoodovo vydání sebraného díla George Eliota, doufal, že udá podepsané první vydání *Křehkých nádob* od Evelyny Waugha pravidelnému zákazníkovi s pěkným ziskem. To všechno před oním tajemným obědem. Dnešek tedy skýtal alespoň pár věcí, se kterými mohl člověk počítat.

Náhle si uvědomil, že kvůli telefonátům a pesimistickým úvahám nabral pořádné zpoždění. „Pohyb, brachu,“ zamumlal, dopil šálek Cejlonu a Earl Greye, spolkl poslední sousto toustu, pak si vzal tvídový kabát a hnědý klobouk a zkontroloval celkový dojem v dlouhém zrcadle v předsíni. Postava, která mu opětovala pohled, by nejspíš nikoho neohromila, ale on byl spokojený. Výška nepřilíš pod průměrem, vlasy sice trochu na ústupu, ale téměř bez šedin, postava maličko zakulacená, ale na poměry štíhlá, nohy ne zrovna dlouhé, ale robustní a rovné. A navíc celkem v kondici, díky každodennímu cvičení a navzdory žalostnému zvyku spoléhat na skotskou jakožto uspávací prostředek. Zatím byly zjevné jen minimální známky toho, že si jeho psychický stav a whisky začínají vybírat svou daň.

„Dávej si pozor, Doriane Grayi,“ zavrčel do zrcadla. Pak si zkontroloval, že má peněženku, váček na drobné, klíče, nezbyt-

ný zápisník, pouzdro na brýle a poloplnou placatku Bells – která přežila včerejšek, a když bude silný, mohla by akorát vystačit na dnešek – a vyšel ze svého původně poměrně laciného, ale nyní bohudík hodnotného bytu na Primrose Hill, aby se postavil březnovému větru. Jestli ho sousedé pozorují, se nedalo poznat, a on při odchodu odolal pokušení ukázat jejich směrem obscénní gesto. Kráčel k autobusové zastávce a pro zbytek světa vypadal jako venkovský džentlmen z jiné doby.

Vzhledem k jeho skutečnému původu a historii to byl docela úspěch.

KAPITOLA TŘETÍ

Předmluva

Navzdory matčinu výslovnému přání jsem se rozhodl vydat zkrácenou verzi jejího osobního deníku, protože jsem toho názoru, že takový záznam o nejpodstatnějších dvaceti letech našeho rodinného života a komentář ke klíčovému období v díle mého otce by měl zůstat zachován, alespoň pro jejich potomky. Vyřadil jsem část rozsáhlého vědeckého materiálu, který pro většinu lidí není příliš zajímavý, a navíc ho ve svých textech uceleněji zpracoval můj otec, a doplnil jsem poznámky s dodatečnými informacemi, kde jsem to uznal za nutné.

Doufám, že mi matka ze svého místa v nebi, ve které tak vroucně věřila, odpustí.

F. D. 1898

28. září 1842, Down House

Tento můj krok je vskutku odvážný a přiznávám, že jsem plna obav. Kdyby některý ze členů rodiny navzdory mému přání někdy v budoucnu pročítal tyto řádky, věřím, že porozumí mým pohnutkám.

Zakoupila jsem si osobní knihu čistých, silných stránek s úmyslem zapisovat si, s jakými myšlenkami se potýkám a co prožívám. Tato doba je pro mne a pro mou rodinu tak významná, že cítím naléhavou potřebu odít své pocity do slov, abych se zbavila jejich tíhy. Lidé, s nimiž se stýkám, si, jak vím, vedou záznamy a pyšní

se svými úvahami k rodinnému i národnímu dění, ale já jsem nikdy nebyla osobou literární, tento deník je tedy vskutku osobní a slouží jen mně k užítku. Doufám tímto způsobem nalézt úlevu pro srdce přeplněné pocity.

Dramatické události začaly v okamžiku, kdy jsme se po téměř čtyřech letech hlučného, špinavého, zapáchajícího, rachotícího Londýna rozhodli přestěhovat na venkov. Charles i já jsme o té chvíli snili téměř ode dne, kdy jsme vstoupili do svazku manželského, ale jeho k hlavnímu městu poutala práce a povinnosti a teprve před několika měsíci jsem ho (spolu s jeho lékaři) přiměla, aby podnikl tento krok jak kvůli zdraví, tak kvůli své práci. Přišel v pravý okamžik, neboť v Londýně hrozily nepokoje davy Chartistů, město bylo plné hlučících mas stávkujících dělníků volajících proti špatným zákonům, snižování mezd a nezaměstnanosti a nevím čemu ještě. Vláda byla nucena povolát na tu lůzu armádu, což nás dokonce uvěznilo v našem domě na Upper Gower Street – všude kolem hulákající davy a policie a vojáci s bajonety. Bylo to vskutku děsivé a čas od času jsem měla pocit, že se celá společnost ocitla na pokraji zničení. Nemohu si pomoci a soucítím s chudými, obzvláště s jejich velkými počty na severu, kde prý chudinské čtvrti ve městech jako Manchester nebo Glasgow připomínají díry pekelné, kde dělníci nemají nejmenší vidinu zaměstnání a děti jsou využívány k práci hraničící s otroctvím. Kdo má smysl pro spravedlnost, žádá pro ně lepší existenci. Přesto takové výtržnické jednání v hlavním městě nelze v naší poklidné zemi tolerovat a člověku nezbývá než doufat, že se politikům situaci podaří udržet pevně pod kontrolou.

Nakonec jsme ovšem dorazili až sem do Down House, našeho nového domova na venkově, a jednu přetěžkou situaci vystřídala jiná. Tentokrát daleko osobnější a bolestnější. Stále nedokáži přijmout, že radost z přestěhování, posílenou tak příhodným narozením našeho třetího dítěte, malé Mary, pouhý měsíc po našem příjezdu rozdrtila její smrt v mém náručí. Nejsem s to pochopit,

jak může osud tropit tak zákeřné kousky. Jak je možné, aby se poctivě zasloužená radost tak krutě obrátila naruby? Víím, děje se to dosti často a ona postonávala od počátku, ale přijít o ni v pouhých třech týdnech věku, po devíti měsících, kdy jsem ji živila ve vlastním těle, se zdá jako událost příliš krutá a nespravedlivá. Její něžná tvářička byla ve smrti tak poklidná, jako by věděla, že zkrátka odešla k Pánu, leč já jsem podobné zoufalství v srdci nikdy dříve nezakusila. Jsem si jistá, že On zná své důvody a s lidským plemenem má své úmysly, ale doznávám, že je pro mě někdy těžké jim porozumět. Víím, že i Charles to tak cítí, přesto potají přemítám, zdali nás Všemohoucí netrestá za to, že můj muž bádá o věcech, které nám možná není určeno znát, především když vzbuzují pochybnosti o Jeho svatém plánu a účelu. O tomto bych se před Charlesem nikdy nemohla zmínit. S jistotou víím, že je vpravdě dobrý člověk po svém vlastním způsobu, a když vidím, jaké zlo někteří lidé podněcují, neuvěřím, že by jeho zájmy mohly Pána urážet stejnou měrou.

V tom ovšem tkví důvod mých hlubokých obav. Výzkum Charlese pohlcuje takovou měrou, jeho posedlosti si uzurpují tolik z jeho bdělých hodin (a pravděpodobně i z hodin spánku), že se bojím o jeho duševní zdraví stejně jako o to fyzické. Víím dost o jeho práci, abych vyrozuměla, že se potýká s mystérii, která lidstvo šířala od počátku času, a cítí se povinován nalézt řešení, která unikla nejvytříbenějším myslím historie. Proč by se muž tak skromného založení měl upínat na tak ohromné ambice, nedokáže pochopit, a když mu v té věci pokládám otázky, není mi s to poskytnout odpověď. Pokrčí pouze rameny a zabručí: „Je toho tolik, Emmo, tolika věcem je třeba porozumět.“ Nebo někdy: „Bůh nás tu zanechal s tolika otázkami a je na nás najít na ně odpovědi.“ Nu, tak to vskutku může být, nevěřím však, že je nutné strávit celý život tím, že se takovými záležitostmi budeme trápit. Bůh sám ony odpovědi zná, což je nakonec všechno, co potřebujeme vědět *my*. Můžeme žít v blažené důvěře v Jeho božský účel, aniž bychom se

ho sami pokoušeli interpretovat, a jak jsem zmínila, zdá se mi, že riskujeme jeho hněv, když tak činíme. Není ovšem na místě, aby manželka zpochybňovala záměry svého manžela, a já jsem šťastná, že Ch. jeho práce alespoň natolik naplňuje, že neprojevuje svévoli, jaká se někdy vyskytuje u jiných manželů.

Což mne přivádí k naší materiální situaci, Charles vyhlásil, že se po zbytek života už znovu stěhovat nebude – snad trochu neuvážený slib –, na domu a malé zdejší komunitě tedy leží závazek pustit si nás k sobě a pomoci nám cítit se zde doma. Musím připustit, že když jsem poprvé spatřila toto místo, na „samém okraji světa“, jak jej popisuje Ch., jeho charakteristiky mne neuchvátily. Dům sám není z těch, které by se zamlouvaly ženským smyslem, ačkoli velikostí plně vyhovuje našim potřebám a za dva tisíce liber se jeho koupě dobře vyplatila, a vesnice s nějakými čtyřiceti domácnostmi, i když poměrně pěkná, neleží v právě nejmalebnější krajině, zvláště s těmi neutěšenými křídovými kopci za zády. Ale máme osmnáct akrů půdy, Charles srší nápady, jak místo vylepšit, a vesnice nabízí možnost základních nákupů (ačkoli postrádá divadla a koncertní síně, což jsou jediné z londýnských vymožeností, které mi budou chybět) a obyvatelstvo je, zdá se, složené z dobrosrdečných lidí i nějaké té místní šlechty, která činí poměrně dobrý dojem. Vyniká mezi nimi obzvláště sir John Lubbock,¹ který bydlí nahoře v High Elms a který je k Charlesově velkému potěšení bratrem filosofem² a členem Královské společnosti. A pak by tu byl samozřejmě i kostel ze čtrnáctého století, zasvěcený svaté Panně Marii, jež navštěvuje poměrně hodně lidí, a mladý kaplan, otec John Willot, přistupuje k práci s upřímností, byť si někdy počíná malinko pompézně.

Děti, Willy a Annie, se, zdá se, dobře zotavily ze smutku nad ztrátou malé sestřičky a tráví teď mnoho času běháním po našich

¹ Londýnský bankéř, vlastník půdy a šerif Kentu.

² Ve významu vědec (slovo *scientist* se v té době ještě v angličtině běžně nepoužívalo).

několika akrech a zkoumáním vesnice. Brzy budou potřebovat guvernantku, která by započala jejich vzdělávání. Už teď se mi jeví, že jim zdejší prostor a venkovský vzduch prospívají a vyrůstají z nich nanejvýš dobromyslní mladí lidé, což mi přináší velkou útěchu. Charlesovy sestry, když nás přijedou navštívit, mne pokaždé nabádají, abych k nim přistupovala s větší přísností a uložila služebnictvu dohlížet na jejich režim, ale má intuice mi radí dopřát jim svobodné toulky a možnost být v jejich křehkém věku přirozeně sami sebou. Na disciplínu bude dostatek času později.

Co se Charlese týče, podobně pozitivní vliv na jeho chabé zdraví zatím nepozoruji, ale velmi se vzpružil vyhlídkou toho, že si konečně vytvoří ono venkovské útočiště, po kterém tak dlouho toužil, a tráví teď velkou část dne ve své nové pracovně rozvrháváním políček, skříňek a vitrínků na myriádu vzorků a exemplářů. Já sama nemohu nikdy pochopit význam tak obrovské sbírky kamenů a zkamenělin, rostlin a semen, brouků a dalšího hmyzu, ryb a ptačích per z celého světa, ale můj neobyčejný manžel má pro všechny jméno a zařazení a funkci, a jak den za dnem přicházejí poštou nebo po kurýrech další a další exempláře od nadšenců, kteří jdou v jeho stopách nebo sdílí jeho zájmy, jeho zaujetí pro věc podle všeho stále stoupá a bolest nad naší nešťastnou ztrátou se zhojuje.

Kéž by i mně bylo dopřáno takové rozptýlení. Nicméně mám jinou kratochvíli – naše finance. Domnívám se, že bych se jimi tolik nezabývala, kdyby nebylo Charlesových obav v tom směru. Zdá se mi, že díky štědrému přispění jeho otce a věnu od mého vlastního otce nejsme natolik bez prostředků, jak mě Charles přesvědčuje. Připouštím ovšem, že provoz domácnosti nebude levný, a Ch. trvá na tom, abych vedla záznam o každé penzi, kterou získáme nebo utratíme. Obtížný úkol pro takovou popletenou osobu, jako jsem já.

Hlavním výdajem je pochopitelně naše služebnictvo. Zaměstnáváme alespoň šest lidí. Je tu samozřejmě náš majordomus, ne-

nahraditelný Joseph Parslow, který s námi přijel z Londýna a takřka se stal členem rodiny, a jeden sluha, který mu pomáhá u stolu a u dveří, spolu s Elizou, mou vlastní služebnou. Pak tu je Jessie Brodie, chůva, která se k nám nedávno přistěhovala od Thakerayů,³ zlatá to žena, děti ji zbožňují. Má k ruce Bessy, velice dobrosrdečnou místní dívčinu, na děti je hodná, i když se někdy pře s Jessie, a to pak musím hrozit bičem na koně a palečnicí. Zkoušíme nejružnější kuchařky, ale najít tady na venkově někoho, kdo by vyhověl našim potřebám, není snadné. Potřebujeme také kočího k Charlesovu novému kočáru (jeho pyše a radosti, ovšem za sto guinejí!), který nás bude vozit za společenskými povinnostmi v okolí – pevně doufám, že ne příliš častými – a brát Ch. na nádraží kvůli jeho cestám vlakem do Londýna a schůzkám – taktéž doufám, že ne příliš častým.

Taková domácnost není podle některých měřítek přehnaná, ale velká je a snad by ani nebyla nutná, kdybychom vedli izolovaný vesnický život, který jsme si vysnili. Zatím nicméně vše naznačuje tomu, že nám nebude přán. Pokud si naše dny neuzurpují příbuzní, pak je vyplní akademické návštěvy z hlavního města nebo dočasní přivandrovalci z kontinentu, kteří všichni přicházejí k Charlesovi pro radu a názor. On tvrdí, že ho to těší stejně málo jako mne (přemírou společenských povinností a následky bohatých večeří trpí jeho křehké zdraví), ale já si tajně myslím, že mu jejich zájem přináší požitek, protože jeho nejtěžší obavy ze stěhování se týkaly toho, že by se zde mohl ocitnout mimo dění v rušných světech botaniky a vědy. Je zjevné, že to naprosto nehrozí. Nepřestávají mne udivovat následky jeho dávné cesty okolo světa, o které stále tolik mluví a která samozřejmě podnítila všechny jeho současné posedlosti.⁴ Nedá se popřít, že pět let na moři (a na nohou, jak Charles zdů-

3 William Thakeray, romanopisec, 1811–63, který musel Jessie propustit z finančních důvodů.

4 Cesta na lodi Beagle pod velením kapitána Roberta Fitzroye, 1831–6.

razňuje) je dlouhá doba, a místa, jež navštívil, jsou jistě pozoruhodná. Nestudovanému mozku, jako je ten můj, se však poprask okolo sbírky, kterou si s sebou přivezl domů, sestávající z kamenů a zkamenělin, rostlin a koster, zdá přinejmenším přehnaný. Mé úvahy se opět soustřeďují na skutečnost, že my všichni jsme plody velkého stvoření Všemohoucího, a víme dost o úžasné rozmanitosti zvířeny a rostlinstva naší vlastní krásné země, abychom pochopili, že Bůh musel onu rozmanitost rozšířit, aby vyhovovala různým druhům krajiny a povětrnostních vlivů, tak nač takové pozdvižení? Ale vyptávat se příliš do detailu na spekulace Charlesových kolegů se neodvážuji, neboť se obávám toho, co by jejich odpovědi mohly naznačovat. Někdy jen u večere vyslechnu tolik, že až přemyslím, zda náš dům v tu chvíli nezasáhne Boží blesk, ale ve snu by mě nenapadlo presentovat své úvahy před takovou společností. Z občasných kosých pohledů mým směrem vím, že si jich Ch. je dobře vědom.

Nuže, jeví se mi, že na první pokus o vedení deníku jsem napsala dost. I přes to, že postrádám odhodlání tvořit literaturu, jsem v tomto experimentu shledala poměrně léčivý účinek. Zvláštním způsobem se mi zdá, jako by byl svého druhu epitafem pro mou malou Mary. Problém, který teď musím vyřešit, je, kde deník uschovat před zvědavými zraky. Jestliže mu mám svěřovat své nejniternější osobní myšlenky, bude asi nejlepší, když do nich členové mé milované rodiny (o služebnictvu ani nemluvě) nebudou zasvěceni. Existují věci, které by měly, jak se domnívám, zůstat zcela mezi člověkem samým a jeho Tvůrcem. I životní druh by z jejich sdílení měl být vyloučen.

KAPITOLA ČTVRTÁ

Je možné, aby nějaký živočich, který má na příklad stavbu a způsob života netopýra, vznikl uzpůsobením z nějakého živočicha zcela odlišných způsobů života? Můžeme věřit tomu, že by přírodní výběr mohl vytvořit na jedné straně ústroje nepatrné důležitosti, jako ocas žirafy, který je plácačkou na mouchy, a na druhé straně ústroje tak obdivuhodně stavěné, jako je oko, jehož nenapodobitelné dokonalosti nemůžeme dodnes zcela porozumět?

O původu druhů

Mauricovo dopoledne v knihkupectví vyšlo relativně uspokojivě. Vydání George Eliota se objevilo v nezvykle dobrém stavu – sebraná díla trávila vždy většinu svého života v knihovně na nejméně přístupných policích – a získal je za rozumnou cenu, prodal *Křehké nádoby* za naprosto nepřiměřenou sumu, ale neměl z toho příliš špatné svědomí, vzhledem k tomu, že zákazník byl nehořádně bohatý a z nákupu měl tak jako tak velikou radost, uzavřel jeden dva další obchody a vyřídil stručný telefonát od Donalda Easterbyho, který se velice omlouval za předchozí spěch a potvrdil obědovou schůzku.

Čím víc se schůzka blížila, tím větší neklid v Mauricovi z nějakého iracionálního důvodu vzbuzovala. Neměl teď úplně ve zvyku obědovat venku. Na základě nutnosti jak ekonomické, tak zaživačské se přiměl přestat chodit v poledne do hospody. Kritický bod nastal,

když se jednoho odpoledne vrátil značně podnapilý a ztrapnil se před významným klientem. Už se smířil s vycházkami do blízkého bufetu v Covent Garden, kde si koupil sendvič, a na obchod mu mezitím dohlédl jeho asistent, poněkud podivínský, ale relativně sečtělý mladík jménem Rupert, který hledal únik od neuspokojivého studia na London School of Economics. Maurice nicméně neplatil dost na to, aby mu mohl přenechávat odpovědnost na delší dobu, a tak se tentokrát rozhodl zavřít a dát vděčnému mláďenci pár hodin volna, načež se vydal na necelý kilometr dlouhou procházku přes Leicester Square a Piccadilly do Ritzu.

Dokonce i teď, v chladném jarním dopoledni, zavalovaly srdce hlavního města davy turistů, většinou zahraničních a špetky domácích. Maurice musel kličkovat mezi nimi a rozličnými poličními prodejci, kteří na chodníku nabízeli své ošuntělé zboží, ale pro tentokrát mu to ani nevadilo. Bylo příjemné utrhnout se v takovém počasí z knihkupectví a jeho staré já se otvíralo pulzujícímu rytmu velkého města, které tak dobře znal a které se nepodobalo žádnému jinému. Paříž je možná romantičtější, Řím a Benátky starobylější, New York překvapivější, Sydney, Rio a Kapské Město snad leží na působivějších místech (všechna je svého času navštívil), ale Londýn pro něj představoval atmosféru prosté skvělosti, které se jiná nemohla rovnat, přes vzestup ošklivých projevů současnosti a odporné uprchlické podsvětí v životem bujících betonových jeskyních pod povrchem. Mělo to co do činění s prostorem a různorodostí. Početná vesnická náměstí, která se slévala v celek, poklidné parky lemované stromy, elegantní dobové terasy, nekonečná architektonická rozmanitost vystavená na odiv v podobě kostelů, paláců, muzeí, divadel, přehrášel lidí prakticky všech ras světa (někteří by řekli, že jich je až příliš), všeprostupující aura širé dějinné stálosti. „*Kdo je unaven Londýnem, je unaven životem.*“ Dokonce ani počasí není tak špatné, jak se traduje, pomyslel si, sundal si na slunci sako a přehodil si ho přes rameno.

Když dorazil k Ritzu, cítil se sebevědoměji. Znovu vklouzl do saka, upravil si kravatu a prošel slavnými vstupními dveřmi. Přitom se jeho sebevědomí okamžitě vypařilo. Byl tu jen dvakrát či třikrát v životě, a i když nebyl úplně neznalý světa bohatých, vzbuzoval v něm tento palác se všemi historickými asociacemi a okázalým interiérem úzkost. Když mu podnikání relativně vzkvétalo, občas na taková místa sám zval významné autory či agenty, ale ty dny dávno pominuly a nechyběly mu.

Zeptal se na recepci, jak mu bylo řečeno, a recepční mu s úlisnou servilitou ukázal, kudy k hlavní restauraci. Tam ho pod křišťálovými lustry a podél pozlacených zrcadel uvedli k nenápadnému stolu na jedné straně místnosti vedle velkého okna s překrásným výhledem na Green Park. Až hrozivě vysoký muž s hladkou kůží a téměř holou hlavou, oblečený v křiklavě červeném kašmírovém saku, které mohlo být ušité jedině v Americe, se napůl zvedl ze židle a natáhl šlachovitou ruku.

„Pan Aldridge? Donald Easterby. Je skvělé, že jste si udělal čas.“ Měl kapánek příliš nadšené vystupování, které Američané často mívají a Angličanům často připadá ohrožující. „Vím, kolik musíte mít práce.“

„Vůbec ne.“ Maurice zdolal ošemetný úkol posadit se ve správnou chvíli, kdy mu číšník přisouval židli, a na poslední chvíli si vzpomněl, že musí číšníka nechat rozprostřít jeho obrovský ubrousek.

„Pro začátek něco k pití?“

„Pro mě jen sklenici minerální vody, děkuji.“

„Ale no tak, přece si dáte něco lepšího. Rozlévají tu výtečný novozélandský Sauvignon. Vyzkoušejte ho.“

(Novozélandský? V Ritzu? Časy se mění.) „Dobrá, jednu sklenku.“ To snad ničemu neuškodí.

Easterby kývl na číšníka, který podal Mauricovi jídelní lístek a odplul jako lodivodská loď, která právě do doku doprovodila luxusní jachtu.

Easterby vykouzčil na tváři křivý, leč šarmantní úsměv. „Vyřešme nejdříve to důležité. Co si dáte k jídlu? Já si objednáám mořský jazyk meunière.“ Nepřítomnost vrásek svědčila o pravidelné péči o pleť, možná dokonce o občasné pozornosti plastických chirurgů. Maurice odhadoval, že by mohl být o rok o dva starší než on sám. V těch bledých očích bez jediné vrásky se skrývala pronikavost, která ho znepokojovala. Bylo v nich trochu moc přímosti, než aby se člověk pod jejich dohledem mohl uvolnit.

Maurice si chvíli prohlížel menu přes brýle. Na to, aby ho skutečně četl, ho lístek příliš vyváděl z míry. „Ano, mořský jazyk zní dobře,“ řekl a odsunul ho stranou.

Aby se vyhnul pohledu svého společníka, rozhlížel se po místnosti. Exotický prostor ve stylu Ludvíka XVI. se postupně plnil zámožnými strážníky: byznysmeny v černých oblecích odhodlanými manipulovat trhy, módně oblečenými ženami odhodlanými manipulovat svými muži. Místností se rozléval šum tlumené konverzace a distingované cinkání příborů o kostní porcelán. U vedlejšího stolu seděl sám jeden velký muž ve světle šedém městském obleku a četl *The Times*. Maurice si ho skoro ani nevšiml.

„Tohle je dobré místo na rozhovor,“ řekl Easterby, „ale moc často tu nejím.“

„Ne?“ hlesl Maurice.

Jeho protějšek pokrčil lhostejně rameny. „Mám diskrétních hotelových restaurací až po krk. Dávám u jídla přednost hluku a pohybu okolo, tak se většinou vydám ven a vyberu si nějaké oblíbenější místo.“ Hlas měl ještě preciznější a decentnější než v telefonu. „Chápejte, žiju sám, takže doma moc společenské aktivity nemám.“

„Aha,“ Maurice si nebyl úplně jistý, jak si to přebrat.

Číšník se znovu objevil s vínem na tácu. „Dvě sklenky Sauvignonu Gravitas, pane.“

Easterby zatočil sklenicí, přičichl, usrkl a kriticky víno převaloval v ústech. Člověk se slabostí pro gurmetské zážitky, pomyslel

si Maurice. Jeho společník kývl na číšníka, odložil sklenku na stůl a pohodlně se opřel. „V oblasti Francie, kde žiju, jsou vynikající vinnice, ale neměly by usnout na vavřínech. Nový svět nechává v moderní produkci vína Evropu rychle a daleko za sebou, nemyslíte?“

„Já, ehm... no, já nejsem žádný znalec, ale...“ Maurice se odmlčel, a zdržel se tak poznámky o tom, že se však slušně vyzná ve sladové whisky, ale nemá v poslední době moc příležitostí ji pít.

„No, to je vedlejší.“ Šedé oči na něj zpříma hleděly přes stůl. „Jste znalec rukopisů, a to je to, co mě zajímá.“ Američan sklonil v gestu upřímnosti bezvlasou hlavu. „Jsem vám vděčný, že jste si našel čas na setkání s cizím člověkem takhle na poslední chvíli. Jste asi zvyklý, že se na vás lidé takto obracejí, ale chtěl bych, aby to tentokrát bylo jiné než obvykle, protože já se od vašich obvyklých zákazníků poněkud liším.“

Maurice potvrdil všechny vyřčené předpoklady kývnutím hlavy. Beze sporu.

„Myslím, že to pro vás bude mít přínos, i když z toho nic, ehm... konkrétního nevzejde. Snad se na mě nebudete zlobit, ale něco jsem si o vás vyhledal, a vypadá to, že jste přesně ten druh experta, jakého hledám.“

„Něco jste si o mně vyhledal?“

„Dělám to tak. Lidi, se kterými spolupracuji, si musím vybírat opatrně. Z mnoha různých důvodů.“

„Aha.“ Tím se vysvětlovalo mnohé. Ale nezmírnila se tím Mauriceova nedůvěra.

„Co si myslíte o textech, které jsem zmínil? Především o deníku Darwinové.“

Maurice zaváhal. „No, přirozeně, pane Easterby...“

„Říkejte mi Donalde, prosím.“

„Přirozeně by mě velmi zajímal. Nicméně si nejsem jistý okolnostmi a důvodem vašeho, ehm... zájmu ani proč si přejete, ehm...“

„Říkal jste, že jste o jeho existenci věděl?“

„Ne. Řekl jsem, že jsem slyšel zvěsti o tom, že existuje. To není úplně totéž.“

Easterby si ho chvíli prohlížel, čímž značně posílil jeho rozpacitost. „Tak co kdybych vám řekl, že já jsem si jeho existencí dost jistý? Nebo přinejmenším tím, že existoval. Jestli se nějaké exempláře dochovaly, není jisté.“

„Aha,“ řekl Maurice.

„Je ovšem zatraceně jisté, že kdyby se některý z nich vynořil, bylo by z toho ve vědeckém, neřku-li v literárním, světě pěkné pozdvižení.“

Maurice si vyčistil brýle koncem kravaty, jak měl ve zvyku, když se cítil nesvůj. „Ano, to je určitě pravda. Kdyby některý vyplul na povrch a... ukázalo by se, že obsah má jistou hloubku.“

Easterby pootevřel rty, takže se ukázala dokonalá práce jeho zubaře. „Má se za to, že má značnou hloubku. A že obsahuje osobní výpovědi s nemalým dopadem... které by dokonce mohly vyvolat menší senzaci.“

„Jistě, o tom, že by to byl významný objev, není pochyb.“ Maurice si opět nasadil brýle a upřímně se zamračil. „Ale nezlobte se, nechápu, jak do toho zapadám já.“

„Zapadáte do toho, protože potřebuji odborníka, který by mi pomohl s tou náročnou, de facto detektivní prací. Pátráním, chcete-li. A vy máte ta nejlepší doporučení.“

„Od koho?“

„Od jednoho z vašich zákazníků. Tommy Houseman z Michiganu. Koupil od vás v minulosti řadu věcí, pokud se nepletu.“

„Ano. Specializuje se na evropskou literaturu počátku dvacátého století.“

„Mimo jiné.“

Maurice si vybavil napjatého Američana beze smyslu pro humor, s poněkud obhroublými způsoby a nezdolnou vášní pro svou sbírku. V minulosti pro něj vypátral řadu knih a rukopisů a nikdy se přitom nevyhnul značné dávce zarputilého popostrkování

z druhé strany Atlantiku, které ho nejednou přimělo zamýšlet se, jestli mu to za tu provizi stojí.

„Celkem... zapálený sběratel.“

„Dalo by se říct. Je to můj starý známý – nechci říct přítel. Studovali jsme spolu na Harvardu.“

Pochopitelně, pomyslel si Maurice. Kde jinde?

„Ale já jsem po roce odešel. Harvard je nesmírně konzervativní instituce pod rouškou sofistikovanosti. Nezapadl jsem tam.“

I to bylo v zásadě uvěřitelné.

Easterby povysunul o pár centimetrů spodní čelist. „Tommy a já jsme v minulosti o několik knih soupeřili a on prohrává nerad. Vydělal si jmění jako investiční bankéř a nebojí se utratit, kolik je třeba, aby dostal, co chce.“ Opovržlivě odfrkl, pak pokračoval lehčím tónem. „Každopádně jsem mu řekl, že potřebuji experta, ideálně v Anglii, a po chvíli přesvědčování doporučil vás. Přesvědčivě.“

„Jsem polichocen.“

Jeho společník se pohodlně opřel. „Začněme od začátku...“ Ne učinil tak však hned. Odmlčel se, jako by ho vyrušila nějaká myšlenka. V tváři se mu mihla odvěká únava. Vzápětí se sebral a obrátil zase k Mauricovi svůj křivý úsměv. „Jsem bohatý, Maurici.“ S trochou sarkasmu pokračoval: „Jsem nehorázně bohatý. Není to žádné vychloubání. Sám jsem se o to přičinil velmi málo. Nic víc než šťastný los. Čirou náhodou patřím k jedné z nejbohatších rodin v Americe.“

„Opravdu?“ Maurice cítil, že by na to měl nějak zareagovat. „Odkud pochází váš majetek?“

Easterby mávl neurčitě rukou. „Ze všeho možného, co svět považuje za nezbytné. Když si na internetu vyhledáte Easterbyovy, najdete nespočet zmínek o texaské ropě, uhlí, vinařství, realitách a tak dále a tak dále. Impérium založil dědeček, otec ho ještě rozšířil, a když před deseti lety zemřel, zdědily ho jeho tři děti.“ Hleděl zamyšleně na ubrus. „Otec se dokonce dokázal vyhnout nástra-

hám několika manželek a vražedných alimentů, které tak často spolykají lidem majetek. Spravedlivé.“ To slovo v sobě neslo hluboký význam. „Zkrátka vlastním třetinu podniku, ale vzhledem k tomu, že nemám zájem trávit život v kanceláři na Manhattanu, svěřil jsem ji do péče bratra a sestry, jdu si po svých a spokojeně utrácím své dědictví, jak je mi libo. Jsem černá ovce rodiny, jestli mi rozumíte.“

Maurice zamrkal za brýlemi a vyčkával.

„Rád si vyplňuji čas cestováním, dobročinnými nadacemi, a především svou sbírkou.“

„Co je to za sbírku?“

„Moje sbírka rukopisů a prvních vydání.“ Nespouštěl pohled z Mauricových očí. „A tady do toho vstupujete vy.“

„Máte velkou sbírku?“

Neodpověděl přímo. „Není příliš slavná, protože se snažím vyhýbat pozornosti a potížím, ale patří k nejlepším na světě.“

Samozřejmě, trklo Maurice – Easterbyova sbírka. Jak to, že si to nespojil dřív? Připadal si trochu hloupě, a tak se o tom náhlém prozření radši nezmínil. „Máte ji uloženou ve Státech?“ zeptal se nevinně.

„Ano. Víím, že vy Evropané někdy nesete nelibě, když skupujeme vaše kulturní dědictví, ale... no, řekl bych, že z toho zároveň těžíte.“

„To vskutku ano.“ Mauricův obchod by bez zaoceánských vkladů nebyl životaschopný.

„Každopádně je uložena na více místech, v knihovně, kterou jsem si nechal postavit na míru ve svém domě ve Vermontu, v trezorech nebo v zápůjčce na různých univerzitách a v muzeích.“ Easterby otočil hlavu a zahleděl se na rozlehlý Green Park. „Mám Mozartovy rukopisy, Shakespearova folia, Bible krále Jakuba, první vydání Bunyana, Danteho, Pascala, Payna, Milтона...“ S polovičatým úsměvem stočil pohled nazpět. „Mám věci, nad kterými byste slintal, Maurici.“

Maurice skutečně slintal, přinejmenším obrazně. Dal by hodně jen za možnost se na takovou přehlídku podívat.

„Vy mi budete rozumět, když řeknu, že ve mně staré knihy a dokumenty vyvolávají podivuhodné chvění,“ pokračoval Easterby. „Je to věc estetiky, ne-li sexuality.“

To byl tedy novátorský pohled. Ale Maurice tak nějak věděl, jak to ten muž myslí.

„Není to ani tak o obsahu. Mnoho knih ze své sbírky jsem nečetl. Jde o tu historii, co mají za sebou. O myšlenku, práci, genialitu. To, že je vlastním, mě v nejvyšší možné míře přibližuje těm výjimečným lidem, kteří před tolika lety v jiné éře položili základy našemu myšlení, zákonům a postojům. Rozumíte?“

Maurice celý roztál. Kývl a upil další doušek sauvignonu, tentokrát výrazně větší než předtím. Bylo to velice dobré víno.

„Přijde mi, že bychom se v dnešním světě měli víc takhle zamýšlet.“

V Mauricových myšlenkách znovu šeptal Yeats: „...*Tam třpytí se půlnoc, v polednách září nach, a večer má křídla konopek...*“ Odložil si brýle. „Ano, ano, rozumím. Naprosto.“

„Také mě nesmírně zajímá věda a vědecké práce. Fascinuje mě, jak člověk řeší praktické problémy, jak pomocí své vynalézavosti začíná ovlivňovat naši planetu, celý kosmos.“ Maurice znovu přikývl. „Takže mám i nemalou sbírku originálů vědeckých článků a knih. Einstein, Popper, Hubble, Niels Bohr, Heisenberg. Na kteréhokoli chytráka si vzpomenete, toho mám.“

„Krása.“ Maurice byl ohromený.

„Mám po celém světě síť lidí, kteří se neustále dívají po věcech, co by mě mohly zajímat. Knihkupci, aukční síně, knihovníci na univerzitách – však si to umíte představit. Počítám, že taky máte své kontakty.“

„Ehm... to ano, ale ne ve stejném měřítku jako vy, pane Easterby.“

„Já myslím, že si budeme říkat křestními jmény.“

„Pardon, ano. Donalde. Skutečně mám svou síť, jak říkáte, ale obchoduji s poněkud skromnějším zbožím než vy.“

„Ano, ale slyšel jsem, že to je docela velká síť a že dokážete bravurně vystopovat cokoli, po čem je zrovna poptávka. Kdosi o vás řekl... jak to bylo? – že po literatuře jdete jako buldok s houževnatostí Sherlocka Holmese.“

„To mě těší. Vtipnou shodou náhod mám zrovna na skladě rané vydání Conana Doylea. V nezvykle dobrém stavu.“

„Nic pro mě, obávám se. Co se literatury týče, málokdy pořídím něco pozdějšího než ze začátku devatenáctého století.“

„To ne, neměl jsem v úmyslu... Já jen...“ Maurice znervózněl a znovu se chopil sklenky. Číšník se objevil s jídlem, a zatímco jim ho s okázalou působilostí servíroval, nastala u stolu odmlka. Easterby vyčkal, dokud číšník neodešel, pak zamával rybím nožem, jako by dirigoval smyčcový kvartet, a dal se do řeči.

„Všechno to začalo takhle, Maurici. Předem se omlouvám, je to dlouhý a spleťtý příběh, ale myslím, že vás zaujme.“ Chvilí čekal, zřejmě na nějaké znamení souhlasu, ale když žádné nepřicházelo, pokračoval: „Asi před rokem jsem v New Yorku obědval s jedním ze svých kontaktů – šlo o situaci nikoli nepodobnou této. On je knihkupec, který se specializuje na vědecké práce, a v minulosti mi našel skvělé věci. Je to pěkný parchant, co se vyjednávání týče, ale zná mé limity a většinou se rozcházíme v dobrém.“ Úhledně oddělil maso od páteře a dodal: „Tenhle mořský jazyk není špatný. V poslední době se hrozně zmenšily a dobré kousky aby jeden pohledal.“

Marice vážně přikývl. „Brzy neseženeme žádnou rybu, která nebude odchovaná v nádrži a naprosto bez chuti.“

Easterby si na svoji rybu vymačkal více citronu a řekl: „Ale stejně, když je nesežene Ritz, tak nikdo.“ Pokračoval: „Každopádně mi tenhle chlapík přinesl pár věcí – mimo jiné Fermatův ručně psaný zápisník s matematickými poznámkami, věřil byste tomu? Vůbec jsem se v tom nevyznal, ale koupil jsem to z čirého okouzlení. A když jsme dojedli, zeptal se mě, jestli mě zajímá Charles Dar-